

Синюра-Ростун Н.Р., м.н.с.
ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М.І. Долішнього НАН України»

РОЗВИТОК ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ: УПРАВЛІНСЬКО-ПРОСТОРОВИЙ АСПЕКТ

Прискорений розвиток світової економіки вимагає формування нових підходів до розвитку освітньої системи країни з метою формування якісного людського ресурсу, здатного реалізовувати свій потенціал у швидкозмінних умовах зовнішнього середовища. Загальносвітовим трендом стає посилення соціальної спрямованості економічних систем. У XX столітті саме швидке нарощування людського капіталу як сукупності фізичних, інтелектуальних та духовно-культурних якостей індивіда, а не збільшення масштабів матеріально-речового накопичення постало основним каталізатором економічного зростання і підвищення продуктивності праці. Вкладення в людський капітал сьогодні дають для суспільства значно вищу віддачу, ніж інвестиції у матеріальне виробництво [1]. Основною вимогою часу є можливість отримання якісної освіти на усіх щаблях розвитку особистості: від дошкільного віку до повноцінної професійної самореалізації. На жаль, в період трансформації державного устрою та становлення ринкової економіки в Україні сформувалась низка факторів, які стали перешкодою на шляху доступу до якісної освіти. Визначення напрямів розвитку освітньої системи є частиною освітньої політики держави та орієнтиром соціально-економічного розвитку суспільства, його націленістю на прогресивний розвиток.

Розвиток освітнього сектору в ринкових умовах висуває нові виклики перед організацією ефективної освітньої діяльності, яка виникає та функціонує у нових просторових формах, що сприяє активізації економічних та соціальних процесів у регіональних економічних системах.

Освіта та освітні послуги в умовах глобалізованої економіки розглядаються як перспективний вид бізнесу, капіталовкладення у який з року в рік лише зростають, а освіта визначається з позиції конкурентоспроможності та прибутковості. Однак, якщо у індустріальній економіці важливим чинником успішного розвитку нового бізнес-об'єкту ставала його локалізація на території, то у глобалізованій економіці цей фактор частково втрачає лідерські позиції, що дозволяє залучати широку аудиторію споживачів, відтак з'являються можливості для створення нових просторових структур в освіті. Посилюватиме дані явища реформування освіти в Україні, яке супроводжується оновленням законодавчо-нормативної бази. Так, серед перших таких документів підготовка нового закону «Про освіту» [2] та розробка концептуальних засад розвитку освітньої системи «Нова Українська Школа» [3]. Проект нового Закону України «Про освіту» покликаний врегулювати процес реформування системи освіти у державі. У просторово-територіальному розвитку системи освіти він сприятиме забезпеченню права на рівність умов доступу до освіти та на безоплатну освіту, визнання інвестицій в освіту як пріоритетної інвестиції у сталий розвиток суспільства, розвитку фінансової, академічної та адміністративної автономії закладів освіти, урізноманітненню форм і можливостей для здобуття до початкових та початкових рівнів освіти (очну, заочну, змішану, вечірню, дуальну, дистанційну, індивідуальну, екстернат), можливість здобуття початкової освіти за місцем проживання тощо. Також держава гарантує право на отримання дошкільної освіти всіма дітьми віком від 3 років, розвиток та фінансування якої, крім освіти в сім'ї, фінансується з видатків місцевих бюджетів.

Іншим не менш важливим документом у процесі реформування системи освіти є концепція «Нова Українська Школа» [3], завдяки якій у значній мірі і буде визначатися успіх реформування шкільної системи. Концепція визначає особливості формування та удосконалення мережі навчальних закладів, управління ними передається на низовий рівень об'єднаних громад, які самі вирішуватимуть питання формування мережі навчальних закладів у межах своєї території, формування зон обслуговування навчальними закладами, фінансове та матеріально-технічне забезпечення функціонування закладів освіти. Таке нововведення є логічним та необхідним з огляду на адміністративну реформу, оскільки громада сама вирішуватиме як їй управляти навчальними закладами на своїй території.

Як бачимо з концептуальних та проектно-законодавчих документів, вони скеровані на підняття якісної сторони надання та отримання освітніх послуг. Щодо розвитку системи освіти, то дані документи сприятимуть підсиленню поляризаційно-трансформаційних процесів, що проявлятиметься у формуванні регіональних освітніх округів з центрами в опорних школах, які покликані стати генераторами та розповсюджувачами інновацій на прилеглі території. Процес поляризації у системі освіти матиме свої позитивні та негативні наслідки для регіональної економіки, зокрема, серед позитивних – підвищення якісної сторони освітнього потенціалу людських ресурсів регіону, формування освітніх центрів низового рівня, які здатні впроваджувати та продукувати інновації, що є запорукою успішного економічного розвитку у ХХІ ст. Серед негативних слід відзначити підвищення рівня безробіття у зв'язку зі скороченням частини зайнятих у навчальних закладах, зростання фінансових витрат на утримання вивільнених будівель та їх інженерно-інфраструктурного забезпечення тощо. Водночас, розширення можливостей для ведення підприємницької діяльності в освіті та диверсифікація форм і методів надання освітніх послуг сприятиме розширенню явища соціогетеротопії. Соціогетеротопічні явища в сфері освіти пов'язані зі зростанням попиту населення на специфічні освітні послуги, появою нових форм та методів навчання, які не вимагають щоденного відвідування навчального закладу. Окрім того, зі зростанням мобільності жителів категорія відстані поступово перестає бути детермінуючим фактором у виборі навчального закладу. Зокрема, заклади освіти виникають у не типових місцях: за межами населених пунктів, на екологічно безпечних територіях, у торгово-розважальних центрах тощо. Тенденція до утворення навчальних закладів (здебільшого спеціалізованих) у незвичних місцях сприяє порушенню звичної територіальної структури у системі освіти. Таке явище одержало наукову назву *соціогетеротопія* або утворення нових соціальних об'єктів, явищ та процесів у незвичних для них місцях [4, с. 3 - 11]. Прикладом може стати накладання освітніх послуг на інші види економічної діяльності і їхнє подальше функціонування у певному симбіозі. На сьогодні досить популярними є великі торгово-розважальні центри, які стають осередками концентрації економічної діяльності як у середині міст, так і на їх околицях. Водночас, в усіх таких центрах працюють заклади по роботі з дітьми, які надають послуги освітнього (гурткова робота, центри раннього розвитку освітнього спрямування, міні дитсадки, садки неповного дня тощо) та розважального характеру на комерційній основі. Функціонування дитячих розважально-освітніх закладів у торгово-розважальних центрах стало гарним маркетинговим інструментом по збільшенню людських та фінансових потоків. Прикладами таких соціогетеротопічних утворень є функціонування більше 10 закладів освітнього спрямування на території ТВК «Південний» (м. Львів [5]) та в інших торгово-розважальних центрах м. Львова. Посиленню соціогетеротопічних явищ сприятиме ухвалення проекту закону «Про дошкільну освіту», що дасть можливість створювати корпоративні дитсадки, які діятимуть на засадах державно-приватного партнерства та матимуть кількох засновників (місцеві органи влади, громадські організації тощо) [6].

Стимулювання розвитку підприємництва в освіті сприятиме: покращенню доступу населення до освітніх послуг, підвищенню умов, рівня та якості життя населення, зростанню рівня ділової активності регіону, розвитку інноваційної інфраструктури, збільшенню валового регіонального продукту на душу населення, стимулюванню розвитку нових форм взаємодії у системі «освіта-бізнес» тощо. Можливість поширення приватних освітніх навчальних закладів перебуває у безпосередній залежності із рівнем загального добробуту населення, особливо сімей з дітьми. На жаль, саме домогосподарства з дітьми найчастіше потрапляють у категорію соціально незахищених. Відтак, для активізації процесів у системі «освіта-бізнес» необхідна розробка ефективних механізмів стимулювання розвитку підприємництва в освіті на фоні загального зростання добробуту населення.

Список літературних джерел

1. Science and education: organizational and economic aspects. Collective monograph [Electronic resource] – Access mode: -http://ecofin.at.ua/monografija_nio_2015.pdf (last access: 23.02.17). – Title from the screen.
2. Проект Закону України «Про освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/gromadske-obgovorennya-zakonoprojektu-%C2%ABpro-osvitu%C2%BB.html> (дата звернення: 23.02.17). – Назва з екрана.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya.ua-sch-2016/konczepczya.html> (дата звернення: 23.02.17). – Назва з екрана.
4. Шевчук Л.Т. Методи дослідження територіально-структурних процесів в регіоні / Л.Т. Шевчук // Суспільно-політичні та соціально-економічні процеси в регіонах: [зб. наук. пр.] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; відп. ред. Є.І. Бойко. – Львів, 2009. – Вип. 5 (79). – 484 с. – с. 3 – 11
5. Південний. Навчання та розвиток [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pivdennij.com/kataloh/index/index/cat/229/> (дата звернення: 23.02.17). – Назва з екрана.
6. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://base.kristti.com.ua/?p=963> (дата звернення: 23.02.17). – Назва з екрана.

Ткач С.М., к.е.н., н.с.

ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М.І. Долишнього НАН України»

ПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ БІЗНЕСУ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У сучасних умовах становлення інформаційного суспільства інформація, знання та комунікації стали визначальними чинниками конкурентоспроможності підприємств. Функціонування підприємств у межах просторової організації бізнесу (ПОБ) в регіоні насамперед дозволяє їм ефективно використовувати свій потенціал на інноваційній основі, співпрацюючи із широким колом учасників ринку та підвищувати свою